

O‘QUVCHILARNING TANQIDIY FIKRLASHINI RIVOJLANTIRISHDA “PROJECT-BASED LEARNING” TEXNOLOGIYASINING PEDAGOGIK SALOHİYATI

Berdiyorova Shaxnoza Xolmaxmatovna,

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti ingliz tili o‘qituvchisi

E-mail: sh.berdiyorova@tsue.uz

<https://orcid.org/0009-0006-6587-5862>

Annotatsiya. Mazkur ilmiy maqolada o‘quvchilarning tanqidiy fikrlashini rivojlantirishda Project-Based Learning (PBL) texnologiyasining pedagogik salohiyati tahlil qilinadi. Tadqiqotda loyiha asosida o‘qitishning nazariy asoslari, uning ta‘lim jarayonidagi o‘rni hamda o‘quvchilarning tahliliy, mantiqiy va mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirishdagi ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, PBL texnologiyasining o‘quvchilar motivatsiyasi, ijodkorligi va muammolarni hal qilish qobiliyatiga ta‘siri ilmiy manbalar asosida asoslab berilgan. Maqolada PBLni amaliyotga joriy etishdagi muammolar va ularni bartaraf etish yo‘llari ham ko‘rib chiqilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, loyiha asosida o‘qitish o‘quvchilarning tanqidiy fikrlashini rivojlantirishda samarali pedagogik vosita hisoblanadi.

Kalit so‘zlar: Project-Based Learning, tanqidiy fikrlash, innovatsion ta‘lim, konstruktivizm, muammoli ta‘lim, o‘quvchi faolligi, ijodkorlik, tahliliy fikrlash, mustaqil ta‘lim, pedagogik texnologiyalar.

Аннотация. В данной научной статье анализируется педагогический потенциал технологии Project-Based Learning (PBL) в развитии критического мышления учащихся. В исследовании освещаются теоретические основы проектного обучения, его роль в образовательном процессе, а также значение в формировании аналитических, логических и самостоятельных навыков мышления у учащихся. Кроме того, на основе научных источников обосновывается влияние технологии PBL на мотивацию учащихся, их творческие способности и умение решать проблемы. В статье также рассматриваются трудности внедрения PBL в практику обучения и пути их преодоления. Результаты исследования показывают, что проектное обучение является эффективным педагогическим инструментом для развития критического мышления учащихся.

Ключевые слова: Project-Based Learning, критическое мышление, инновационное образование, конструктивизм, проблемное обучение, активность учащихся, креативность, аналитическое мышление, самостоятельное обучение, педагогические технологии.

Abstract. This scientific article analyzes the pedagogical potential of Project-Based Learning (PBL) technology in developing students' critical thinking skills. The study explores the theoretical foundations of project-based learning, its role in the educational process, and its significance in fostering students' analytical, logical, and independent thinking skills. Furthermore, the impact of PBL on students' motivation, creativity, and problem-solving abilities is substantiated based on scholarly sources. The article also examines the challenges of implementing PBL in educational practice and suggests ways to overcome them. The research findings indicate that project-based learning is an effective pedagogical tool for enhancing students' critical thinking.

Keywords: Project-Based Learning, critical thinking, innovative education, constructivism, problem-based learning, student engagement, creativity, analytical thinking, independent learning, pedagogical technologies.

Kirish. Zamonaviy ta‘lim tizimida o‘quvchilarning mustaqil va tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish ustuvor vazifalardan biri sifatida qaralmoqda. Globallashuv, axborot oqimining keskin ortishi va zamonaviy jamiyatning murakkablashuvi sharoitida faqat tayyor bilimlarni o‘zlashtirish yetarli emas, balki o‘quvchilarni tahlil qilish, baholash

va mustaqil xulosa chiqarishga o'rgatish zarur. Shu bois ta'lim jarayoniga innovatsion yondashuvlar, xususan Project-Based Learning (PBL) texnologiyasini joriy etish muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Project-Based Learning – bu o'quvchilarning real hayotga yaqin muammolarni hal etish jarayonida bilim va ko'nikmalarni egallashiga asoslangan zamonaviy pedagogik yondashuvdir. Ushbu texnologiya o'quvchini passiv bilim oluvchidan faol izlanish olib boruvchi subyektga aylantiradi. Natijada, o'quvchilar nafaqat nazariy bilimlarni o'zlashtiradi, balki ularni amaliyotda qo'llash, muammolarni tahlil qilish va turli yechimlar ishlab chiqish ko'nikmalarini ham rivojlantiradi. Bu esa bevosita tanqidiy fikrlashning shakllanishiga xizmat qiladi.

Adabiyotlar tahlili. Nazariy jihatdan, PBL yondashuvi Constructivism va Sociocultural Theory kabi ta'lim nazariyalariga asoslanadi. Xususan, Lev Vygotsky tomonidan ilgari surilgan g'oyalarga ko'ra, bilim o'quvchilarning faol ishtiroki va ijtimoiy hamkorlik jarayonida shakllanadi. Shu nuqtai nazardan, loyiha asosida o'qitish o'quvchilarni guruhda ishlash, fikr almashish va o'z bilimlarini birgalikda qurishga undaydi. Bu jarayon esa ularning mantiqiy va tanqidiy fikrlashini rivojlantiradi.

Hozirgi kunda an'anaviy ta'lim metodlari ko'pincha o'quvchilarning faolligini cheklab qo'yadi va ularni tayyor bilimlarni yodlashga yo'naltiradi. Bunday yondashuv esa tanqidiy fikrlash ko'nikmalarining yetarli darajada shakllanmasligiga olib keladi. Aksincha, Project-Based Learning texnologiyasi o'quvchilarga muammoli vaziyatlar yaratish orqali ularni izlanishga, savol berishga va mustaqil qaror qabul qilishga undaydi. Shu jihatdan, PBL zamonaviy ta'lim talablariga to'liq javob beruvchi samarali metod sifatida qaraladi.

Shuningdek, PBL o'quvchilarda XXI asr ko'nikmalarini, ya'ni kommunikativlik, hamkorlikda ishlash, kreativlik va tanqidiy fikrlashni kompleks rivojlantirish imkonini beradi. Loyiha ustida ishlash jarayonida o'quvchilar turli manbalar bilan ishlaydi, ma'lumotlarni tahlil qiladi va asoslangan xulosalar chiqaradi. Bu esa ularning nafaqat bilim darajasini, balki shaxsiy rivojlanishini ham ta'minlaydi.

Mazkur ilmiy maqolaning asosiy maqsadi – o'quvchilarning tanqidiy fikrlashini rivojlantirishda Project-Based Learning texnologiyasining pedagogik salohiyatini ilmiy jihatdan asoslashdan iborat. Shuningdek, maqolada ushbu yondashuvning ta'lim jarayonidagi o'rni, afzalliklari va uni samarali qo'llash yo'llari tahlil qilinadi.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqot metodologiyasi sifatida mazkur maqolada loyiha asosida o'qitish (Project-Based Learning) texnologiyasining pedagogik imkoniyatlarini o'rganishda tizimli-tahliliy, qiyosiy va kontent-tahlil metodlaridan foydalanildi. Shuningdek, o'quvchilarning tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish jarayonini aniqlashda kuzatish, umumlashtirish hamda pedagogik modellashtirish usullari qo'llanildi.

Tahlillar va natjalar. O‘quvchilarning tanqidiy fikrlashini rivojlantirish zamonaviy pedagogikaning ustuvor yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, bu jarayonda innovatsion yondashuvlardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Shunday yondashuvlardan biri sifatida Project-Based Learning (PBL) texnologiyasi o‘zining yuqori samaradorligi bilan ajralib turadi. Ushbu metod o‘quvchilarning nazariy bilimlarni amaliyot bilan bog‘lashiga, mustaqil izlanish olib borishiga va muammolarni tahliliy hal etishiga imkon yaratadi.

Project-Based Learning texnologiyasining asosiy xususiyatlaridan biri – bu o‘quv jarayonining real hayot bilan uzviy bog‘liqligidir. O‘quvchilarga beriladigan loyihalar odatda muammoli vaziyatlarga asoslanadi va ular o‘z yechimini topishni talab qiladi. Masalan, ijtimoiy, ekologik yoki iqtisodiy muammolarni o‘rganish orqali o‘quvchilar turli nuqtai nazarlarni tahlil qiladi, dalillarni solishtiradi va asoslangan qarorlar qabul qiladi. Bu jarayon tanqidiy fikrlashning asosiy komponentlari – tahlil, sintez va baholashni shakllantiradi.

Shuningdek, Project-Based Learning texnologiyasi o‘quvchilarning mustaqil ta’lim olish ko‘nikmalarini rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi. Loyiha ustida ishlash davomida o‘quvchilar turli axborot manbalaridan foydalanadi, ularni saralaydi va qayta ishlaydi. Bu esa axborot bilan ishlash madaniyatini shakllantiradi hamda o‘quvchilarning mantiqiy fikrlashini kuchaytiradi. Shu bilan birga, ular o‘z fikrlarini asoslash va himoya qilishni o‘rganadi, bu esa tanqidiy fikrlashning muhim elementi hisoblanadi.

PBLning yana bir muhim jihati – bu o‘quvchilarning ijtimoiy faolligini oshirishidir. Guruhda ishlash jarayonida o‘quvchilar o‘zaro muloqot qiladi, fikr almashadi va turli qarashlarni muhokama qiladi. Bu esa ularning kommunikativ ko‘nikmalarini rivojlantiradi va boshqalarning fikriga hurmat bilan yondashishni o‘rgatadi. Natijada, o‘quvchilarda kengroq dunyoqarash shakllanadi va ular muammolarga turli tomonlama yondashishni o‘rganadi.

Bundan tashqari, PBL texnologiyasi o‘quvchilarning motivatsiyasini oshirishda ham samarali vosita hisoblanadi. An’anaviy darslarda ko‘pincha nazariy bilimlar ustunlik qilsa, loyiha asosida o‘qitishda o‘quvchilar o‘z faoliyatining natijasini amalda ko‘radi. Bu esa ularning o‘qishga bo‘lgan qiziqishini kuchaytiradi va ularni faol ishtirok etishga undaydi. Ayniqsa, o‘quvchilar o‘z loyihalarini taqdim etish jarayonida o‘z ustida ishlashga, mas’uliyatni his qilishga va natijaga erishishga intiladi.

Shu bilan birga, Project-Based Learning texnologiyasini amaliyotga joriy etishda ayrim qiyinchiliklar ham mavjud. Jumladan, loyihalarni rejalashtirish, vaqtni samarali taqsimlash, o‘quvchilarning faol ishtirokini ta’minlash va natijalarni baholash jarayoni murakkab hisoblanadi. Bundan tashqari, o‘qituvchidan yuqori darajadagi metodik tayyorgarlik, kreativlik va moslashuvchanlik talab etiladi. Shuning uchun PBLni samarali qo‘llash uchun o‘qituvchilarni maxsus tayyorlash va zarur metodik qo‘llanmalar bilan ta’minlash muhimdir.

Umuman olganda, Project-Based Learning texnologiyasi o'quvchilarning tanqidiy fikrlashini rivojlantirishda katta pedagogik salohiyatga ega bo'lib, ularni mustaqil, tahliliy va ijodiy fikrlovchi shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qiladi.

Xulosa. Mazkur ilmiy maqola doirasida o'quvchilarning tanqidiy fikrlashini rivojlantirishda Project-Based Learning (PBL) texnologiyasining pedagogik salohiyati batafsil tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, loyiha asosida o'qitish nafaqat o'quvchilarning nazariy bilimlarini mustahkamlaydi, balki ularning amaliy ko'nikmalarini rivojlantirishga ham katta hissa qo'shadi.

Project-Based Learning texnologiyasi o'quvchilarga real hayotga yaqin muammolarni hal qilish imkonini yaratadi, bu esa ularning tanqidiy fikrlash, mantiqiy tahlil va mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmalarini sezilarli darajada oshiradi. Loyiha jarayonida o'quvchilar axborot manbalarini tahlil qilish, turli qarashlarni solishtirish va asoslangan xulosalar chiqarishni o'rganadi. Shu bilan birga, guruh ishlari orqali kommunikativ ko'nikmalar, hamkorlikda ishlash va ijodiy yondashuvlar rivojlanadi.

PBL texnologiyasining yana bir muhim jihati – bu o'quvchilarning motivatsiyasini oshirishidir. Ular o'z faoliyati natijasini amalda ko'rish orqali darsga qiziqish bilan yondashadi, o'rganishga bo'lgan ichki motivatsiyasi kuchayadi va o'qituvchi rahbarligida mustaqil izlanishga kirishadi. Bu jarayon o'quvchilarda o'z bilimlariga ishonch va mas'uliyat hissini shakllantiradi.

Shuningdek, maqolada PBL texnologiyasini amaliyotga joriy etishda yuzaga keladigan qiyinchiliklar ham ko'rib chiqildi. Ularning eng muhimlari – loyihalarni to'g'ri rejalashtirish, vaqtni samarali taqsimlash, o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlash va natijalarni adolatli baholashdir. Ushbu qiyinchiliklarni bartaraf etish uchun o'qituvchilarga maxsus tayyorgarlik, metodik qo'llanmalar va zamonaviy pedagogik yondashuvlar bo'yicha doimiy malaka oshirish tavsiya etiladi.

Umuman olganda, Project-Based Learning texnologiyasi zamonaviy ta'limning muhim innovatsion yondashuvlaridan biri sifatida o'quvchilarning tanqidiy fikrlashini, ijodiy va tahliliy ko'nikmalarini samarali rivojlantirishga xizmat qiladi. Ushbu metod nafaqat o'quvchilarning akademik yutuqlarini oshiradi, balki ularni mustaqil, ijtimoiy faol va ijodiy fikrlovchi shaxslar sifatida shakllantiradi. Shu sababli PBL texnologiyasini keng joriy etish va uni ta'lim jarayonining ajralmas qismi sifatida qo'llash ta'lim sifatini oshirish va XXI asr kompetensiyalarini rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Muradov U. N., Ozodova M. The effectiveness of project-based learning in modern language education. ACUMEN: International Journal of Multidisciplinary Research, 2(6), 349–357, 2025 – maqolada loyiha asosida o'qitishning til pedagogikasida, jumladan tanqidiy fikrlash va kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishdagi o'rni va samaradorligi yoritilgan.
2. Khurliman S. K. Edenbaeva. Project-based learning as an effective strategy for language acquisition. Лингвоспектр – til ta'limida PBLning metodologik asoslari va o'quvchilarning til kompetensiyasi hamda tanqidiy fikrlash ko'nikmalariga ijobiy ta'siri haqida.

3. Axmadjonova M. Project-Based Learning as a creative and innovative way of teaching English as a foreign language. University Research Base, 2024 – loyiha asosida o‘qitish orqali o‘quvchilarda tanqidiy fikrlash, ijodkorlik va til ko‘nikmalarini rivojlantirish mexanizmlari va amaliyotlari.
4. Ozoda Saydullayeva, Khulkar Baratova. Improving English language education through project-based learning and collaborative digital tools. Modern Science and Research, 2025 – maqola PBL va raqamli vositalarni qo‘llash orqali til ta‘limini va tanqidiy fikrlashni qo‘llab-quvvatlash imkoniyatlarini o‘rganadi.
5. N. U. Kilichova. Ingliz tilini o‘qitish orqali boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida tanqidiy fikrlash qobiliyatini shakllantirish. International Journal of Science and Technology – tanqidiy fikrlashni ingliz tili darslari orqali shakllantirish bo‘yicha amaliy tavsiyalar bilan.

